



Державна архівна служба України

Миколаївська обласна державна
адміністрація

Державний архів
Миколаївської області

ПРОТОКОЛ ЗАСІДАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РАДИ

25.05.2020 № 5

м. Миколаїв

Голова – Левченко Л.Л.

Секретар – Мельник М.О.

Присутні члени науково-методичної ради: Климова Л.С., Колесник Н.А., Котляр Ю.В., Кузьменко Н.В., Пікуль Г.Б., Серединський О.В., Сидоренко А.І., Тригуб О.П.

Порядок денний:

1. Розгляд та схвалення тексту статей (доповідей) «Євреї та профспілковий рух на Миколаївщині у 20-х роках ХХ ст.», «Єврейське населення Миколаєва та військова повинність за матеріалами Миколаївського міського по воїнській повинності присутствія», «Єврейський погром у м. Миколаїв у жовтні 1905 року», «Єврейська родина Кенігсбергів в історії Миколаєва», «Боротьба з сіонізмом в долі сім'ї Гурович», «Архів єврейського кіно» для участі у ІХ Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні мідраші Північного Причорномор'я».

Доповідає: Мельник М.О.

2. Розгляд та схвалення тексту статті «Повітроплавні частини в Миколаєві періоду Української революції. 1917-1921 рр.».

Доповідає: Левченко Л.Л.

1. СЛУХАЛИ:

Мельник М.О. – начальника відділу інформації та використання документів.

Доповідач зазначила, що для участі у ІХ Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні мідраші Північного Причорномор'я» підготовлено статті (доповіді) «Євреї та профспілковий рух на Миколаївщині у 20-х роках ХХ ст.» (автор Крикалова І.В.), «Єврейське населення Миколаєва та військова повинність за матеріалами Миколаївського міського по воїнській повинності присутствія» (автор Незнаюк С.Ю.), «Єврейський погром у м. Миколаїв у жовтні 1905 року» (автор Серединський О.В.), «Єврейська родина Кенігсбергів в історії Миколаєва» (автор Іванова Г.А.), «Боротьба з сіонізмом в долі сім'ї Гурович» (автори Котляр Ю.В., Котляр О.Ю.), «Архів єврейського кіно» (автор Левченко Л.Л.).

Тексти статей (доповідей) додаються.

ВИСТУПИЛИ:

Тригуб О.П. – завідувач та професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики ЧНУ імені Петра Могили, д. і. н.

Виступаючий зазначив, що у статті (доповіді) «Євреї та профспілковий рух на Миколаївщині у 20-х роках ХХ ст.» викладено історію створення та діяльності профспілкових організації Миколаївщини, членами котрих були переважно євреї: спілки швейпрому («Голка»), спілки робітників шкіряного та взуттєвого виробництва. У 1920-х роках ХХ ст. більшовицька влада в Україні активно здійснювала програму «національного державного будівництва». Поряд з українізацією діловодства та іншої діяльності державних установ було взято курс на забезпечення рівноправності мов нацменшин, зокрема, єврейської мови (ідиш), збільшення представництва єврейської національної меншини (як й інших меншин) в державних органах та громадських організаціях, господарське відродження єврейських колоній, створення єврейських адміністративно-територіальних одиниць, навчальних закладів та закладів культури. Тому діяльність Миколаївських окружних професійних спілок швейпрому та шкіряників була спрямована на єврейнізацію. Зокрема, профспілка швейників разом зі спілкою шкіряників взяли шефство над єврейською колонією Добре.

Діяльність професійних спілок Миколаївщини, що перебували під постійним ідеологічним та організаційним контролем більшовицької влади, охоплювала не лише професійну та культурну сфери, а й духовну. Стаття містить інформацію про участь профспілок у здійсненні антирелігійних заходів та зачиненні синагог і єврейських молитовних будинків.

Запропонував схвалити текст статті (доповіді) «Євреї та профспілковий рух на Миколаївщині у 20-х роках ХХ ст.» та рекомендувати для участі у ІХ Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні мідраші Північного Причорномор'я».

Колесник Н.А. – заступник директора держархіву області з основної діяльності.

Виступаюча зазначила, що маніфест Олександра II від 1 січня 1874 року передбачав створення в ряді міст, в тому числі Миколаєві, міських по воїнській повинності присутствій, функції яких можна ототожнити з військовими комісаріатами. Діяльність подібних структур мало досліджена в масштабах всієї Російської імперії і зовсім не досліджена в Миколаєві. До кола недосліджених також належить призов до армії єврейського населення Миколаєва, що і спонукало автора до дослідження теми «Єврейське населення Миколаєва та військова повинність за матеріалами фонду Миколаївського міського по воїнській повинності присутствія» (ф. 252), котрий містить значну кількість справ, що стосуються осіб іудейського віросповідання.

Стаття «Єврейське населення Миколаєва та військова повинність за матеріалами Миколаївського міського по воїнській повинності присутствія» містить інформацію про порядок призову на військову службу та умови звільнення й відтермінування виконання воєнної повинності, правила роботи окружних та міських по воїнській повинності присутствій.

Проаналізувавши архівні документи за темою, автор дійшов наступних висновків щодо діяльності Миколаївського міського по воїнській повинності присутствія, а саме: єврейське населення перебувало під суворим контролем присутствія, хоча мало більше можливостей для уникнення воїнської повинності (євреї мали фінансову можливість відкупитися від виконання повинності або користувалися пунктом указу про відтермінування повинності через навчання); підвищена увага до призову населення іудейського віросповідання вкладається в загальний політичний курс Російської імперії того часу та потребує подальшого дослідження.

Запропонувала схвалити текст статті (доповіді) «Єврейське населення Миколаєва та військова повинність за матеріалами Миколаївського міського по воїнській повинності присутствія» та рекомендувати для участі у ІХ Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні мідраші Північного Причорномор'я».

Кузьменко Н.В. – заступник директора держархіву області, начальник відділу обліку, зберігання та довідкового апарату.

Виступаюча зазначила, що у статті (доповіді) «Єврейський погром у м. Миколаїв у жовтні 1905 року» на основі аналізу документів із фондів держархіву та друкованих видань викладено відомості з історії єврейського погрому у м. Миколаїв у жовтні 1905 року. Вперше

надано статистичні відомості про кількість постраждалих від погрому та загальна сума збитків.

Запропонувала схвалити текст статті (доповіді) «Єврейський погром у м. Миколаїв у жовтні 1905 року» та рекомендувати для участі у IX Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні мідраші Північного Причорномор'я».

Сидоренко А.І. – доцент кафедри діловодства та інформаційних систем Миколаївської філії Київського Національного університету культури і мистецтв, к. п. н.

Виступаюча зазначила, що найбільшим лихом для єврейського населення крім погромів стали депортації, політичні репресії та гоніння, які почалися в 20-х рр. ХХ ст. і скалічили життя значній частині населення. Прикладом долі єврейської дівчини в контексті боротьби тоталітарного режиму проти сіоністського руху можуть служити дві справи на Гурович Сару Зельманівну, що зберігаються в архіві Служби безпеки України в Миколаївській області. Життя пересічних дійових осіб історії, викладеної у статті «Боротьба з сіонізмом в долі сім'ї Гурович» – це сюжети високого трагізму, позначені високою внутрішньою напругою. В долях цих людей віддзеркалюється драматизм часу, бурхливість та жорстока невідворотність переломних подій доби репресій.

Запропонувала схвалити текст статті (доповіді) «Боротьба з сіонізмом в долі сім'ї Гурович» та рекомендувати для участі у IX Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні мідраші Північного Причорномор'я».

Левченко Л.Л. – директор держархіву області, д. і. н.

Виступаюча зазначила, що Кенігсберги – одна з найбільш відомих єврейських родин в історії Миколаєва II половини ХІХ – початку ХХ ст. Представники цієї родини лишили помітний слід в економічному та суспільно-політичному житті Миколаєва, в розвитку медицини. Найбільш відомий член родини – Михайло Григорович (Германович) Кенігсберг, лікар-невропатолог, заснував та довгий час очолював водолікарню у Миколаєві, брав участь у політичному житті міста, був благодійником. У статті «Єврейська родина Кенігсбергів в історії Миколаєва» викладено відомості щодо його біографії, а також історії життя його рідних: батька, матері, братів, сестер.

Запропонувала схвалити текст статті (доповіді) «Єврейська родина Кенігсбергів в історії Миколаєва» та рекомендувати для участі у IX Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні мідраші Північного Причорномор'я».

Климова Л.С. – молодший науковий співробітник відділу організаційної, режимно-секретної роботи та управління персоналом.

Виступаюча зазначила, що у статті (доповіді) «Архів єврейського кіно» йдеться про історію, діяльність, історичну значущість колекцій та окремих фільмів Архіву єврейського кіно імені Стівена Спілберга (Єврейський університет, Єрусалим, Ізраїль), а також важливі дискусійні питання, порушені ізраїльськими кіноархівістами.

Попри етнічні й релігійні традиції, політичні й культурні уподобання, ідеології, у всіх своїх різноманітних жанрах кіно як мистецтво впродовж минулого століття стало частиною життя кожної людини. Хронікально-документальне кіно як вид кіномистецтва, що відтворює історичні події, соціальні та культурні явища, набуло надзвичайної значущості, позаяк його продуктом, фактично, є аудіовізуальні документи, що володіють автентичністю й «доказовою цінністю». Відтак кіноархіви є сховищами візуальної національної історичної пам'яті людства.

Переживши трагічні моменти історії, втративши мільйони життів, нарешті здобувши визнання рівних прав серед інших націй та державність, євреї особливо шанобливо ставляться до кінодокументів, що фіксують образи учасників історії у русі та звуці. Таке ставлення євреїв до кінодокументів привело до заснування Архіву єврейського кіно (нині – the Steven Spielberg Jewish Film Archive) в Єврейському університеті Єрусалима (the Hebrew University of Jerusalem). Досвід єврейських істориків-архівістів з висвітлення історії цього архіву не можна визнати широко відомим в Україні, що власне й спонукало авторку до вивчення й висвітлення історії, діяльності, складу колекцій архіву та дискусійних питань, що виникають навколо їх природи й значення. Адже саме цей архів став найбільш відомим сховищем єврейського кіно в світі (навіть у порівнянні з Єрусалимською сінематикою), а відтак напра-

цьовані архівістами методи й практики роботи із популяризації та використання кіноматеріалів, що перебувають на зберіганні в архіві, заслуговують на особливу увагу колег, у т. ч. українських архівістів.

Запропонувала схвалити текст статті (доповіді) «Архів єврейського кіно» та рекомендувати для участі у IX Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні мідраші Північного Причорномор'я».

ВИРШИЛИ:

1.1. Схвалити тексти статей (доповідей) «Євреї та профспілковий рух на Миколаївщині у 20-х роках ХХ ст.», «Єврейське населення Миколаєва та військова повинність за матеріалами Миколаївського міського по воїнській повинності присутствія», «Єврейський погром у м. Миколаїв у жовтні 1905 року», «Єврейська родина Кенігсбергів в історії Миколаєва», «Боротьба з сіонізмом в долі сім'ї Гурович», «Архів єврейського кіно» та рекомендувати для участі у IX Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні мідраші Північного Причорномор'я».

2. СЛУХАЛИ:

Левченко Л.Л. – директора держархіву, к. і. н.

Доповідач зазначила, що нею підготовлено текст статті «Повітроплавні частини в Миколаєві періоду Української революції. 1917-1921 рр.», котру планується опублікувати у науковому електронному журналі «Сторожитності Лукомор'я».

Текст статті додається.

ВИСТУПИЛИ:

Мельник М.О. – начальник відділу інформації та використання документів

Виступаюча зазначила, що в статті здійснено аналіз виявлених у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України та державного архіву Миколаївської області раніше невідомих архівних документів і узагальнення отриманих із них розрізнених відомостей в цілях уточнення та розширення кола знань про авіаційні частини в Миколаєві доби Української революції.

Авіаційні підрозділи виникли в Миколаєві в структурі Чорноморського військово-морського флоту Російської імперії. На початок революційних подій (березень 1917 р.) у Миколаєві вже дислокувалися повітроплавний парк і повітроплавний загін, утворені до 1917 р. військовослужбовці цих авіаційних підрозділів брали активну участь у революційних подіях 1917 – початку 1918 р. Автором доведено, що в період Української революції, у 1917-1918 рр., у Миколаєві дислокувався Миколаївський повітроплавний парк, який розташовувався у Варварівці (район міста). Саме тут германці, вступаючи до Миколаєва 16 березня 1918 р. захопили літаки, які потім використовували у власних цілях.

У першій половині 1918 р. в Миколаєві дислокувався Одесько-Подільський науково-кадровий повітроплавний загін, у другій половині 1918 р. – Харківсько-Катеринославський науково-кадровий повітроплавний загін. Аналіз наказів Одесько-Подільського науково-кадрового повітроплавного загону підтверджує його переведення до Одеси наприкінці липня 1918 р. Із закінченням періоду Гетьманату, до якого належить більша кількість зібраних відомостей з історії повітроплавання (авіації) в Миколаєві, відбулася зміна керівництва Харківсько-Катеринославського науково-кадрового повітроплавного загону та Миколаївського повітроплавного парку. Кадрові офіцери-авіатори залишили Миколаїв разом із гетьманськими прихильниками. Старшинство в загоні і парку взяли на себе нові люди, які брали активну участь в діяльності Миколаївської ради об'єднаних українських організацій, що підтримувала Директорію УНР.

Виявлені авторкою документи дозволили встановити чисельність загонів і парку, частково відновити особовий склад цих підрозділів.

Запропонувала схвалити текст статті «Повітроплавні частини в Миколаєві періоду Української революції. 1917-1921 рр.» та рекомендувати для публікації у науковому електронному журналі «Сторожитності Лукомор'я».

ВИРІШИЛИ:

2.1. Схвалити текст статті «Повітроплавні частини в Миколаєві періоду Української революції. 1917-1921 рр.» та рекомендувати для публікації у науковому електронному журналі «Сторожитності Лукомор'я».

Голова

Лариса ЛЕВЧЕНКО

Секретар

Марина МЕЛЬНИК